

GIRINGIYA ROJÎ GIRTINÊ Û HINEK CEJNÊN ME ÊZDIYAN

Li gorî ku di qewl û duhayên me Êzdiyan de xwanê dibe, Milyaketan di roja şemiyê de dest bi afirandina dinya yê kirine û di roja dûşemê de jî qedandine. Lewma ye ku Êzdî di roja sêşemê de dest bi girtina rojiyên ji bona Milyeket û Qelenderan dikin.

Wekî dinê em Êzdî vêga hêjî dibêjin, ji bo roj ji tengasî û tariyên zivistanê zu derkeve û dinya ji me hemû ruhilberan re xweş bive, em bangî hemû Xwedanên (Tawisî-Melek, Şêx Adî, Şêşims, Êzî û whd.) xwe dikin û ji destpêka meha kanûnê şûnde de gelek rojiyan ji bona wan digrin û cejnên wan pîroz dikin. Her wusa, gava roj ji tengasî û tariyan xelas dibe jî, em dîsa gelek rojiyan ji bo Xwedanên xwe digrin û cejnên(weke îda: bilindê, batizimî, çilê zivistanê, Xidiryas, Xidirnebî, Newrozê, Çarşema sor û whd.) wan pîroz dikin.

Ferzên rojî girtinê, divê her evdê Êzdî ku fahm dike, temen mezin û saxiya wî li cîh be rojî bigre. Êzdî di berbanga sibê hêja stêrka sibê neavîtî de, radibin **paşîvê** dixwin û jê pêde jî, heta roj biçê ava qet tû tiştêkî ne dixwin û ne jî vedixwin.

Li ba me Êzdiyan mahna rojî yê ne ku meriv hima xwe tenê birçî bike. Dema evdên Êzdî bi rojî bin, divê ew di wî wextê de ruhên xwe paqij bikin; yanî xizmetê ji hevûdinê re bikin, haj ji axaftina xwe hebin, dema yek xeberên nebaş û çiran bi meriv bike, meriv jî çêr û xebrên wî lê venegerîne(bersiva baş ewe hingê meriv bêje ez bi rojî me), xwe ji têkiliyên cinsî û tiştên xirab dûrbikin, xêr û xêrata bidin.

Kesên temenê wan piçûk anjî gelekî mezine, nexweş, bidûhalî(bihemle), bêmecal û whd.in ne mecbûren rojiyan bigrin.

Dema yek bi hemda xwe tiştên ku rojî yê dişkênin-xera dikin(tiştêkî bixo, vexo, vereşandina xwe bîne, bikeve têkiliyên cinsî û whd) bike, hingê rojiya meriv dişkê û ew rojî qebl nabe.

Gava roj diçe ava, Êzdî gazî Xwedanê ku jê re rojî girtine dikin û **fitara** xwe bi gezek nan(qutê îmanê ye) yanjî bi paçûkirina beratekê(axa nav mala Şêx Adî ye) vedikin û dûre dibêjin:“ Ya , min ji te re ev rojî girt, tû vê rojiya min ji xwe re qebl bikî.....“.

ROJÎ Û ÎD-CEJNÊN ÊZDIYAN

Rojiyên ku em Êzdî hêjî ji bo Xwedê, pîroziya Milyaket, Xas, Qelander û hemû kevneşopên dîne xwe digrin evin:

1. Îd û rojiyên Şêşims

Êzdiyên ku Xwedanê wan Şêşims be, ew tenê (li herêmen Xaltiyên hemû Êzdiyan) van sê rojiyan digrin. Pêwîste meriv van her sê rojiyan dû hefte berî roja îna ku yekemîn dikeve meha kanûn(bi hesabê kurmancî meha 12 ye)ê, di roja sêşem, çarşem û pêncşemê de bigre û di roja îne de jî îd(cejn)a Şêşims çêbike.

Wekî dinê, di nav zargotina Êzîdiya de navekî rojê jê Şêşims e û tê gotin ku ev rojî ji bo pîroziya rojê jî tê ne girtin.

2. Îd û rojiyên Xwedan

Li gorî kevneşopên me her evdên Êzdî be, Xwedanekî wan heye û her evdê ji bo Xwedanê xwe (li herêmên Xaltiyên hemû Êzdiyan) sê rojiyan digrin. Pêwîste meriv van her sê rojiyan, hefte yek berî roja îna ku yekemîn dikeve meha kanûn(12)ê de, di roja sêşem, çarşem û pêncşemê de bigre û di roja îne de jî îd(cejin)a Xwedanê xwe çêbike.

3. Îd û rojiyên Êzî

Li ser hemû evdên Êzdî ferze ku van her sê rojiyên Êzî bigrin. Pêwîste meriv van her sê rojiyan, di heftiya meha kanûn(12)ê ye yekemîn de, di roja sêşem, çarşem û pêncşemê de bigre û di roja îne de jî îd(cejin)a Êzî çêbike.

Zargotinê me de xwanê dibe ku ev rojî ji bo afirandina dinya yê jî tê ne girtin û dibe Îda afirandina dinyaye.

Wênê Îda Êzî 17.12.04 Oldenburg:
Ji çepêve: Şêx Evdo Mutlu, Eskerê Boyîk, Pîr Xidir Suleyman û ez

4. Îd û rojiyên Çilê Zivistanê

Tenê hinek dîndarên Êzdiyan(yên weke Feqîrên Şê Adî û whd.) van çil rojiyên çilê zivistanê digrin û di dawiya meha çile yanjî di destpêka sibatê (2) de jî îda çilê zivistanê çêdikin.

5. Îd û rojiyên Çilê Havînê

Tenê hinek dîndarên Êzdiyan(yên weke Feqîrên Şê Adî û whd.) van çil rojiyên çilê havînê digrin û di meha tîrmehê(7) de jî îda çilê zivistanê çêdikin.

6. Îd û rojiyên ji bo Xwedan, Xas û Qelenderan

Ji ber ku di Êzdiyatîyê de gelek Xwedan, Xas û Qelenderên dînî hene, ew **gelekî bi xof û rahmên û ew gelek îd û rojiyan** ji bo Xwedan, Xas, Qelender, **Paresgeh, silavgeh, Ziyaret, Cemayî, dawetnebî û whd.ê** ku di herêmên wan de hene û pîrozî digrin û cejnên wan pîroz dikin

Nimûne:

a. Rojiyên Xidiryas û Xidirnebî

Ne ferze ku hemû Êzdî van sê rojiyên Xidiryas û Xidirnebî bigrin. Lê, evdê ku van rojiyan digrin, divê heft sala li ser hevûdinê, di heftiya meha Sibatê(meha 2) ye yekemîn de, di roja dûşembê, sêşembê û pêncşembê rojî bigre û roja îne jî cejna wan çêke.

b. Rojiyên Xatuna Fexra

Di Êzdiyatîyê de Xatûna Fexra Xwedanê zayînê ye, lewma hinek jin tenê ji bo wê rojiyekê digrin û ne ferze hemû jinên Êzdî vê rojiyê bigrin.

c. Wekî dinê :

Di meha çile(1) de rojî û îda **Batizmî**, Belindê, Sersala (kurmancî).

Li ser Îda Batizmiyê weha tê ye gitin:

“ Cejna Pîrê Al

Batizmiya Pîrê Al
Cejneke xweş û delal
Jin û zarok, mêr û kal
Wê pîroz dîkin her sal
Ew cejneke kevnar e
Li gund û li bajar e
Li ziving û diyar e
Şahî û dîlan li dar e
Ew cejna pîrê pîran
Li çar enîşkê Kurdistan
Govenda keç û xortan
Her kes dibe wek biran

Yekşem cilşo û paqijî
Pîrê Al tu her bijî
Bi hiş û dil û mejî
Dest pê dike dilxweşî
Duşem-sêşem du rojan
Xêr û nanê miriyan
Bo hejar û sêwiyan
Toreya ezdayiyan

Çarşemê pezguran e
Li ser ser û çavan e
Karê cejna ciwan e
Xêr û xweşiya mala ne

Pêncşemê pîrozî ye
Roja xal û xwarziya
Ya ap û biraziya
Ya dê û bav û sebiya

Zarok li malan digerin
Bê xelat venagerin
Bi kêf, bi bask û per in
Rûgeş û dîlawer in

Şevronk êvara îne
Her kes xwe dixemilîne
Pîrê Al bi birtîne
Hêviyan dinasîne
Îne xew û razan e
Ji bo kal û ciwan e
Bo xweza û însan e
Rehetî û vehesan e
Şemî kar û xebat e
Bo deborî lebat e
Ji bo hemû malbat e
Bawerî û qinyat e

Yekşema dawî sersal
Li ser sera Pîrê Al
Xwişk û bira û heval
Em bi te bûne xweş

<http://mitglied.lycos.de/lalis/modules.php?name=News&file=article&sid=29> "

Dîsa di meha Sibatê de rojî û îda Qurbanê. Rojî û îda Newrozê(21.3), Çarşema Sor (çarşema nîsanê ye duduya de), Roja Basinbar(20? Nîsan ê de), Cimaiya Şerefdin(19 Tebaxê), Cimaiya Şêxadi(ji 6- 13 ê Kanûnê) û whd.

AMEDEKIRINA CEJNÊ

Di nav bawerî û zargotina me Êzdiyan de amedekirina rojên îda roleke mezin dileyîzin. Amedekirina îdan jî wekî rojên wan ji hevûdinê cûdene. Amedekirina cejinên ku çend rojan dihatine pîrozkirin, beriya îdê bi wextayekî dest pêdikir. Her Êzîdiyî li goriya aboriya mala xwe libasên nû ji bo hemû evdên di malê de dikirî anjî bixwe çêdikir. Tê bîra min, wexta hinek kesan di havînê de benderên (ceh, genim, nok, nîsk û whd) xwe radikirin, dema di mehên payîzan de pez-dewar, dar-komir, fêkî û tiştên xweyî dinê difirotin, ewan hingê mesrefên ji bo amede û pîroz kirina îdan cûde dikirin.

PÎROZKIRINA ROJÊN ÎDAN

Li welat, gava roja êvara îdê dihat, herkesên ku li derve li ser kar û barên xwe bûn dihatin malê. Bixêr hatin didane zeyî û pismamên ji deverên dûr hatine îda wan. Eger îmkan hebûna tû kesê Êzdî di roja îdê de ne diçû ser kar. Hinek kevanî yên mala hêja berî roja îdê û hinek jî roja îdê serê sibê zû radibûn dest bi amedekirina xwarin(kutilk, pîçik, nanê sêlê, aprax, savar, tirşik, birinç û whd.ê) û vexwarinên ji gelek tahman dikirin. Gava xwarin û vexwarina îdê hazir dibû û berî ku kulfetê malê li ser sifra îdê rûnê, kevaniyan zadê para miriyên xwe ji xwarin û vexwarinên amedekirî derdixistin û ev nanê xêra miriyan dibirin didane wan malên ku belangazên gund bûn. Roja îdê de herkesî libasên xwe yên nû û renga reng li xwe dikirin. Yên ku duha dizanîbûn duha û wahzên xwe dikirin. Di pey re kulfetê di malê de diçune dest û rûyên hevûdinê paçûdikirin û her wusa jî diçûne îda malên cînar û hemû gundiyan xwe pîroz dikirin.

Gelek kesên ku ji hevûdinê xeyîdîbun jî bi munaseta van rojên îdan li hevûdinê dihatin. Roja îdê li her gundên Êzdiyan de sifra xwarin û vexwarinê di nava hemû malan de heta êvarê ji erdê ranedibû. Zaroka di van rojan de şikir, gûz, fındik, pere, mewîj, hejîr û gelek xwarinên dinê ji xwe re didane tomarkirin.

Gelek caran meriv serê sibê diçû ber qup, ziyaret, silavgeh û cîhên pîroz pez û dewar ji bona ocaxên(xwedanên) wan dikirine qurban. Xwarin bi hevûdinê re li wan cîhan çêdikirin û dixwarin. Pir kesan jî pere û tiştên nav malê xêra miriyên xwe didane merivên dûnav û malên belangaz. Her kesî û bi taybetî jî qîz û xortan heta derengî şevê bi hevûdinê re dawet û dîlan dikirin.

Di rojen îdên cemayî û dawetnebiyan de, her malekê serê sibê radihişte sêniyên xwarina xwe û diçûne li bender anjî li ser serê xaniyan datanîn û tevan bi hevûdinê re li ser sifra rêzkirî rûdiniştin û ew xwarina anî bi hevûdinê re dixwarin.

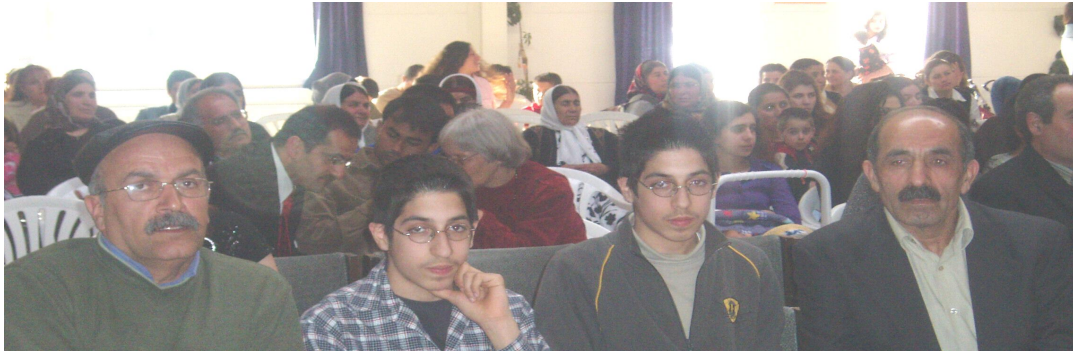
Dûre dîsa bi hevûdinê re pir leystikên cude(dawet, dîlan, dengbêjî, qebê, bahzdanê, xar û pere, tevşoyê, nîşan girtin, dîk-gah-gamêş berehevdan, giranî hildan û whd.ê) dileyîstin.

PÎROZKIRINA CEJNÊN LI EWRÛPA

Berî ku em koçî Ewrûpa yê bibin, gelek ji me bi van kevneşopên bav-kalan mezinbûn û me ew xwedî dikirin. Lê, hinga ku em hatine nava van welat û çandên xerîb, em ji hevûdinê dûrketin, mane bi tenê, tifaqa me ye heyî jî pelişî û me gelek kevneşopên bav-kalan jî ji bîra kirin.

Belê, bila rahma Xwedê li ser hemû kes û malbatên ku bi taybetî ji bo damezirandina van mal û komelên Êzdiyan zahmet dane xwe be. Gelek xwandeve jî dizanin ku berî her kesî û rêxistinên li Ewrûpa yê me çend kes û malbatên li bajarê Oldenburgê di sala 1993 de dest bi fikra damezirandina rêxistin û avakirina mala Êzîdiya ye serbuxwe kir. Vêca şikir ji Xwedê re vaye

Îro ev mal û komelên me li gelek bajarên dinê vebûne û bi xêra xebata wan êdî hinek kevneşopên me jî nûjen dibin û têne xwedîkirin.

Wêneyekî Cejna Çarşema Sor ya sala 2005 li Mala Êzdiyan- Oldenburgê.

Bê guman, ev xwedî lê derketina urf û adetên me yê li Ewrûpa ne li gorî şertên welatên me têne şopandin. Li vira malxo û kevaniyên malan hew dikarin bêjine kulfetê malê; hûnê di rojên îd, şahî û şîna de van libasan li xwebikin. Anjî kes hew di rojên îd û cejnên de diçe li nav malan di gere. Hur û girên me êdî ne li bender û meydana de bi hevûdinê re dileyîzen û nan duxin. Li virê jî, heta ji me Êzdiyan tê em hêjî gelek kevneşopên (fito, xêr, zadê ji bo miriyan, sunet, bisk, dawet(şahî), şîn, pîrozkirina cejna û whd,ê) xwe di nav salonên mal û komelan de nûjen û xwedîkin.

Ez van cejna li hemû heval, Êzdînas û xêrxwazên Êzdiyatîyê û xwandeveanan pîroz dikim, hêvîdarim em di nava sala bêde jî di saxî û armancên xwe de her serkevtî bin.

Li gel rêz û silavan

Kemal Tolan

09.12.06